

گواهینامه های یادگیری: سازوکاری برای یادگیری با خود تنظیمی و سرعت حرکت مستقل مبتنی بر توان شاگرد

(اردوان مجیدی، موسسه مطالعات راهبردی فناوری اطلاعات؛ و مدرسه حکمت بابلسر،

majidi.office@gmail.com، نویسنده مسئول)

(منصوره ایران نژاد، موسسه مطالعات راهبردی فناوری اطلاعات؛ و مدرسه حکمت بابلسر،

irannejad14@yahoo.com)

(سپیده باقری، موسسه مطالعات راهبردی فناوری اطلاعات؛ و مدرسه حکمت بابلسر،

Sepideh_bghr@yahoo.com)

مقدمه

یکی از عوامل موثری که متخصصان تعلیم و تربیت در سال های اخیر به آن توجه فراوانی داشته اند، بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به ویژه "شناخت" و "انگیزش" می باشد. یکی از نظریه های قابل توجه در این زمینه، نظریه یادگیری خودتنظیمی است. چارچوب اصلی این نظریه بر این اساس استوار است که دانش آموزان چگونه از نظر باورهای فراشناختی، انگیزشی و رفتاری یادگیری خود را سازماندهی می کنند (لنینبرینک و پنتریچ، ۲۰۰۲؛ به نقل از حافظی و همکاران، ۱۳۹۰). راهبردهای یادگیری خودتنظیمی نوعی یادگیری است که در آن دانش آموزان به جای آن که برای کسب مهارت و دانش بر معلمان، والدین یا دیگر عوامل آموزشی تکیه کنند، شخصا کوشش های خود را شروع و هدایت می کنند (زیمر من، ۲۰۰۰؛ به نقل از نیکوس و جرج، ۲۰۰۵).

یادگیری خودتنظیمی یک موضوع مهم برای یادگیری انسان است و روانشناسان تربیتی بر شرکت فعالانه یادگیرنده در فرایند یادگیری به جای تجربه یادگیری انفعالی تاکید می کنند (اومن چی، ۲۰۰۶). اجرای یادگیری خودتنظیمی نیازمند فراهم شدن بستر و سازوکارهای مناسب است. سازوکارهای متعددی می توانند به تحقق یادگیری خودتنظیمی کمک کنند. این مقاله به یک سازوکار پیشنهادی اجرا شده برای یادگیری خودانگیخته می پردازد.

یکی از سازوکارهایی که مدرسه و یا معلم می تواند جهت یادگیری خودتنظیمی به کار ببرد گواهینامه های یادگیری است. گواهینامه های یادگیری، گواهینامه های شفاف، مشخص و کاربردی هستند که از یک سو با هدف ایجاد علاقه و انگیزه در دانش آموزان، و از سوی دیگر برای سنجش پیشرفت و استعداد یابی دانش آموزان صادر می شود.

گواهینامه‌های یادگیری، در سه دسته اصلی دانشی، مهارتی و رفتاری قرار می‌گیرد. بخشی از گواهینامه‌ها با توجه به اجرای رویکرد ترکیبی در مدرسه (مجیدی، اردوان ۱۳۹۱)، به صورت ترکیبی، و بخشی نیز در قالب موضوعات درسی تعریف می‌شوند. "تقسیم‌اعشاری" (در حوزه ریاضی)، "هواشناسی-شناخت روشهای اندازه‌گیری آب و هوا" (در حوزه علوم تجربی) نمونه‌هایی از گواهینامه دانشی؛ "خوشنویسی قلم‌ریز"، "معرق‌کاری"، "آشپزی"، "اذان"، و "برنامه‌ریزی مراسم" نمونه‌هایی از گواهینامه‌های مهارتی؛ و "نظم لوازم"، "کظم غیظ"، و "پشتکار" نمونه‌هایی از گواهینامه‌های رفتاری هستند.

فهرست عناوین گواهینامه‌ها به همراه اهداف و معیارهای صدور هر گواهینامه، به صورت شفاف در معرض دید دانش‌آموزان، خانواده‌ها و مربیان قرار دارد. در هر زمان در صورتی که یک دانش‌آموز معیارهای دریافت یک گواهینامه مشخص را برآورده کرده باشد، با پیشنهاد خانواده، معلمین و حتی خود دانش‌آموز، و بررسی شرایط احراز، در نهایت گواهینامه توسط مربی (معلم مسئول آن دانش‌آموز) صادر می‌شود. بسته به نوع گواهینامه، بررسی شرایط احراز می‌تواند توسط معلم، کادر مدرسه و خانواده (در مواردی نظیر نظم و آشپزی) انجام شود. گواهینامه بستگی به رده آن، در قالب یک کارت صادر می‌گردد. اندازه کارت به رده گواهینامه بستگی دارد.

گواهینامه‌ها محدود به فهرست تعریف شده نیستند، و در صورتی که دانش، مهارت و رفتاری شاخص در یک دانش‌آموز شکل گیرد که در فهرست نیست، مربی با هماهنگی مسئول گواهینامه‌ها در مدرسه، به تعریف گواهینامه جدید مبادرت می‌کند. برای مثال، در گواهینامه تعزیه‌خوانی برای دانش‌آموزان یک کلاس، که تعزیه‌ای را اجرا نمودند، صادر شد. گواهینامه‌ها، می‌تواند به صورت فردی، یا گروهی (یک گروه دریافت‌کننده گواهینامه باشد؛ نظیر گواهینامه سرود یا نمایش) صادر شود. گواهینامه‌ها می‌توانند در سطوح مختلفی صادر شوند. مثلاً گواهینامه خوشنویسی می‌تواند دارای سطح‌های ۱ الی ۵ باشد.

گواهینامه‌های یادگیری، عمدتاً محدود به یک پایه تحصیلی نمی‌شوند، و اعتبار آنها در سالهای تحصیلی بعدی نیز باقی می‌ماند. مثلاً گواهینامه حفظ قرآن، خوشنویسی، کسب و کار، فیلمبرداری، کار با نرم افزار ویرایش تصاویر، نقشه‌خوانی، و نظایر آن، می‌تواند در پایه‌های مختلف تحصیلی مطرح و اعتبار داشته، و دانش‌آموز در طی سالهای متوالی، سطوح مختلف آنها را کسب نماید. همچنین دریافت گواهینامه‌های مربوط به دروس یک پایه، محدود به همان پایه نیست و دانش‌آموزان پایه‌های پائین‌تر نیز در صورت احراز، می‌توانند آنها را دریافت کنند.

مربی می‌تواند از دریافت گواهینامه‌های مرتبط با دروس رسمی استفاده نموده، و دانش‌آموزانی را که دارای گواهینامه مشخصی باشند که حوزه‌ای از کتاب درسی را پوشش می‌دهد، از امتحان آن حوزه یا برخی فعالیتهای مرتبط با آن حوزه معاف کرده، و کارهای دیگری در سطوح و عمق بیشتر را به آنها واگذار نماید. برای اجرای مطلوب گواهینامه‌های یادگیری، تعامل میان اولیای مدرسه و همچنین اولیای مدرسه و خانواده ضروری است.

سازوکار گواهینامه‌های یادگیری، می‌تواند فضای متفاوتی از برنامه درسی را پیش روی کلاس و هر دانش‌آموز به صورت خاص قرار دهد. ویژه‌گرایی برنامه‌درسی، از مهمترین پیامدهای این سازوکار است. گواهینامه‌ها می‌تواند فضائی را فراهم کند که هر دانش‌آموز با توجه به استعداد، علاقه و توان خود، در زمینه‌های مختلفی در مدرسه به صورت خودانگیخته به تلاش بپردازد. نقش خود دانش‌آموز در انتخاب مسیر، ارزیابی خود از خود، ارزش‌یابی متفاوت،

تنوع فعالیتهای و برنامه‌ها، از ملزوماتی هستند که باید در بستر برنامه درسی مدرسه، برای تحقق گواهینامه‌های یادگیری، فراهم شوند.

روش

شیوه پژوهش، توصیفی است. رویکرد خود تنظیمی به صورت عمومی در مدرسه حکمت بابلسر از سال ۱۳۸۸ تاکنون در حال اجرا است. دانش آموزان مدرسه حکمت در طیفهای مختلف توانی یادگیری، هوشی، منزلت اجتماعی و اقتصادی خانواده، بصورت نرمال توزیع شده، و از انواع طیفها در تمام کلاسها حضور دارند. حتی بعضا دانش آموزان کم توان و دیرآموز (اصطلاحا استثنائی)، در کلاس در کنار دانش آموزان عادی و پرتوان حضور دارند. سبک آموزش به نحوی است که هر دانش آموز به اندازه خود و در سطح توان و علاقه، یاد می‌گیرد. اختصاصا سازوکار گواهینامه، پس از طی سه سال بستر سازی، تحلیل و بررسی سازوکار، و بازبینی در چند مرحله، در سال جاری در مدرسه اجرا شده است. از طریق جلسات هفتگی در مدرسه در تمام طول سال تحصیلی و تابستان، بازخوردهای اجرای این سازوکار، به صورت دائمی مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. ضمن اینکه ارزیابی‌های دائمی با سه روش ارزیابی عمومی که به سنجش یادگیری عمومی دانش آموزان می‌پردازد، ارزیابی یادگیری موضوعات آموزشی، و نیز ارزیابی ۳۶۰ درجه یا چندبعدی که به ارزیابی ماهانه دانش، مهارت، خصوصیات رفتاری و فرهنگ دانش آموز از دیدگاه مربیان، خانواده و خود دانش آموز به شکل یکپارچه می‌پردازد، صورت می‌گیرد. نتایج ارزیابی در جلسات بحث و بررسی مورد تحلیل قرار گرفته، و سازوکار بر اساس این تحلیل مورد بازنگری واقع می‌شود.

یافته‌ها

اجرای گواهینامه‌ها در سطح کلاسهای مختلف، بازخوردهای مختلفی داشته است. اما ایجاد شوق بسیار زیاد دانش آموزان برای دریافت گواهینامه‌های بیشتر، در تمام کلاسها و پایه‌ها مشترک، و به وضوح قابل مشاهده است. این شوق تقریبا در تمام دانش آموزان، در طیفهای مختلف توانی، هوشی و منزلت اجتماعی و اقتصادی خانواده، بصورت ملموس ایجاد شده و مشاهده می‌شود. موضوعات درسی و غیر درسی که قبلا توسط طیفهایی از دانش آموزان مورد توجه قرار نداشت، با آغاز اجرای سازوکار گواهینامه، به شدت مورد توجه و پیگیری دانش آموزان قرار گرفته است. در اتفاقی تقریبا خودجوش، هر دانش آموز گواهینامه‌های اخذ شده را بالای میز و قفسه خود در کلاس نصب کرد (در مدرسه حکمت هر دانش آموز میز و قفسه ثابتی دارد) (تصویر ۱). احساس کسب پاداش به هنگام گرفتن گواهینامه توسط دانش آموزان، توجه به تفاوت‌های فردی آنها، نقش افراد مختلف (نظیر معلمین و والدین) در اعطای گواهینامه‌ها و توجه به توانایی‌های دانش آموز توسط آنها، آزادی عمل برای ارتقا به سطوح بالاتر، عدم اجبار، رقابت بین دانش آموزان، و مواردی نظیر اینها، سبب می‌شوند که گواهینامه‌های یادگیری دارای ارزش انگیزشی زیادی باشند. اهداف و ملاک‌های از پیش تعیین شده گواهینامه‌ها سبب می‌شود که دانش آموز با یادگیری خودتنظیمی و فعال به یادگیری ترغیب شود. با توجه به خصوصیات، استعداد، علایق و توانمندی‌های خاص هر دانش آموز نسبت به دانش آموز دیگر، با شرایطی که این رویکرد فراهم می‌سازد، می‌توان به مجموعه استعدادهای و توانایی‌های هر دانش آموز به صورت خاص خود توجه کرد، و در ارزش‌یابی، هر دانش آموز با خودش مقایسه می‌شود، و نه با دیگران؛ که این امر منجر به رشد دانش آموز در عین حفظ نوعی رقابت سالم بین دانش آموزان (بدون آثار تخریبی رقابت‌های متداول نظیر اعلام شاگرد اولها) می‌شود. طی مدت چند ماه، تقریبا تمام دانش آموزان، حتی دانش آموزانی که از نظر روال درسی در سطح ضعیف محسوب می‌شدند، چندین گواهینامه در زمینه‌های مختلف را اخذ کردند.

از مشکلات و معایب گواهینامه‌ها این است که چنانچه معیارها و اهداف مشخص و شفاف برای اخذ گواهینامه‌ها تعریف نشود، و سیستمی برای مدیریت ارائه و ثبت گواهینامه‌های دریافتی دانش آموزان موجود نباشد،

منجر به پیچیدگی و سردرگمی در مدیریت گواهینامه‌ها و فرایند اعطای آن خواهد شد. همچنین اگر موضوع گواهینامه‌ها در یک مدرسه صرفاً به اعطای آن به دانش‌آموزان محدود شود، و نتوان هیچ‌کاربرد و استفاده عملی از آنها داشت و دانش‌آموز هیچ‌بازخوردی از گواهینامه‌های دریافتی‌اش کسب نکند، این منجر به بی‌انگیزگی در تلاش به کسب سایر گواهینامه‌ها می‌شود. برای جبران این مورد اخیر، در ایفای نقش کاربردی دانش‌آموزان (همیاران مدرسه)، اخذ برخی از گواهینامه‌ها ملاک قرار داده شد. همچنین اخذ برخی از گواهینامه‌ها، دانش‌آموزان را از طی کردن فرایند فرمال درسی در برخی از دروس (نظیر شرکت در امتحان)، خارج ساخت.

بحث و نتیجه‌گیری

گواهینامه‌های یادگیری یکی از سازوکارهای مهمی است که معلم می‌تواند برای یادگیری خود انگیزه و خودتنظیمی، و افزایش سرعت حرکت مستقل مبتنی بر توان شاگرد در کلاس درس، اجرا نماید. گواهینامه‌های یادگیری، گواهینامه‌های شفاف و مشخص و کاربردی است که با هدف ایجاد علاقه و انگیزه در دانش‌آموزان صادر می‌شود. این گواهینامه‌ها با توجه به ویژگی شفاف بودن، تداوم داشتن، عدم محدودیت برای کسب گواهینامه، توجه و احترام به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، ایجاد رقابت سالم در کلاس درس، جلب توجه خانواده و معلمین به پیشرفت دانش‌آموز، توجه به وجوه مثبت پیشرفت به جای وجوه منفی آن و نشان دادن نیمه پر لیوان، به جای نیمه خالی لیوان (که متأسفانه در روال عادی با کاهش نمره از ۲۰ متداول است)، امکان ارتقا به سطوح بالاتر مستقل از پایه تحصیلی، امکان پوشش مفاد خارج از کتاب درسی، امکان حرکت دانش‌آموز در جهت گیری مبتنی بر علائق، و با سرعت مبتنی بر توان خود، می‌توانند در تغییر فضای مدرسه و فرایند یادگیری نقش بسیار موثری را ایفا کنند. ضمن آنکه این رویکرد می‌تواند در تحول نرم رویکرد موضوع محور مدارس، به رویکرد ترکیبی، پروژه محور و آموزش چند سطحی، به عنوان یک سازوکار تحول دهنده محسوب شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

مجیدی، اردوان (۱۳۹۱). طرح درس ترکیبی. رشد، سفرنامه ششم ابتدایی، شهریور ۱۳۹۱.

حافظی، فریبا؛ افتخار، زهرا و سیدنژاد، مرضیه (۱۳۸۹). مقایسه باورهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری خودتنظیمی و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های تیزهوش و عادی شهر اهواز، یافته‌های نو در روانشناسی، ۵(۱۶)، ۱۲۹-۱۴۲.

منابع انگلیسی

Aoman, C.(2006). The effect of the use if self-regulation learning strategies on college student s performance and satisfaction in physical education, A Thesis subouchamitted in partial fulfillment of the requirements of degree doctor of education.

Nikos, M & George, P.(2005). Student s motivational beliefs, self-regulation strategies use, and mathematics achievement, *Group for the psychology of mathematics Education*, Vol, 3,pp.321-328. Melbourne:PME.